UNELE PROBLEME PRIVIND PARTICIPAREA DELEGAȚIEI ROMÂNE LA CONFERINȚA PĂCII (1919—1920)

DE

EMILIAN BOLD

Rezultatele primului război mondial, incluse în sistemul de pace Versailles—Washington, au complicat raporturile dintre state și au creat o stare de animozitate între puterile aliate, între acestea și aliații lor mai mici. Într-o măsură însemnată au izbucnit conflicte între țările învingătoare și țările învinse în război. Pacea de la Versailles n-a ținut cont decît în mică măsură de sacrificiul uman și material adus de unii aliați, pentru înfrîngerea Puterilor centrale. În cadrul dezbaterilor, interesul economic al marilor puteri s-a situat pe primul plan, influențînd majoritatea hotărîrilor conferinței de pace [1].

Clasificarea țărilor — la sugestia lui David Lloyd George [2] — în puteri mari și puteri cu interese limitate, confirma că la Paris „fiecare semnifică înaintea conferinței, atît cît semnifică puterea sa militară" [3] și că, în virtutea acestui atribut, marile puteri vor dicta pacea așa cum vor crede de cuviință delegații lor [4].

Numeroase mărturii vin să confirme că atitudinea marilor puteri, chiar față de țările aliate, a fost foarte puțin amicală și că ele, animate

---

[1] În parlamentul român, un deputat mărturisea că „în delegația americană figurau domni care avuseseră contact prea direct cu industria de război sau cu comerțul de război. Acei domni — continua deputatul — care știau că America a realizat cîștiguri imense în timpul războiului voiau ca acele cîștiguri să continue a fi realizate și după pace. D-lor, nu este nici o soluție, nici relativ la frontiere, nici relativ la chestiuni economice, nici relativ la minorități, care să nu fi fost luate la conferința păcii altfel, decît sub lumina interesului economic". (v. Monit. Of. Nr. 19, *Dezbaterile Adunărilor Deputaților*, 23 dec. 1919, p. 237).

[2] David Sherman Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference: A study of the Diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, New York 1962, p. 76.

[3] Monit. Of. Nr. 15, *Dezbat. Ad. Deput.*, 17 dec. 1919, p. 167.

[4] *Politica externă a României*, 19 prelegeri publice organizate de Institutul social Român, p. 8. M. Djuvara, *Principiile și spiritul ultimelor tratate de pace.*

de interese imperialiste, pe lîngă faptul că nu le-au consultat în problemele principale, le-au impus anumite obligații întocmai ca și celor învinși.

Istoricul N. Iorga, de pildă, scria în *Memoriile* sale că „de la început conferința, apoi cei patru au fost intratabili. Nici o jignire nu a fost cruțată celor mici. Deciziuni inapelabile li se comunicau cu cîteva ceasuri înainte, cu datoria de a le semna" [5]. Un alt istoric, intrat apoi în rîndurile cercurilor celor mai reacționare ale burgheziei românești, Gh. Brătianu, sublinia și el acest aspect al conferinței de pace: „Fațada conferinței — scria el — era desigur dintre cele mai impunătoare: pace și justiție, înfrățirea popoarelor; în dosul ei însă, o puternică mașinărie economică determina schimbările de decor, impunînd adesea și personagiilor atitudini corespunzătoare" [6]. „Chipul în care se aplicau tratatele de pace — relata și șeful delegației române la Paris, I. I. C. Brătianu, într-o epocă în care România ieșea atît de slăbită dintr-un război prelungit... făcea să ne găsim cu unele din interesele noastre primejduite, iar altele încălcate" [7]. Din afirmațiile lui Robert Lansing, secretarul departamentului de stat, participant la conferința de pace, reieșea, de asemenea, că ședințele conferinței asupra preliminariilor păcii nu erau decît o farsă, conferința nefiind o adunare deliberantă care să caute un acord printr-un schimb loial de vederi. „Delegații — declara el — erau chemați numai să asculte, dar nici decum să critice sau măcar să discute programul consiliului celor zece. Într-un sens era o farsă, dar într-altul era o tragedie" [8]. În sfîrșit, un ziar elvețian nota că „Marile puteri, sub impulsul molohilor internaționali... se silesc să pună literalmente sub tutelă Polonia, România și Yugoslavia. Tratatele cu aceste state merg mai departe; ele le obligă să primească printr-o semnătură în alb, tot ceeace aliații ar voi să le impună din punct de vedere economic și financiar. Aliații așează aceste state sub o adevărată aservire și le tratează ca pe inamici" [9].

Multe din aprecierile făcute asupra conținutului tratatelor de pace ar merita, poate, amintite. Ele diferă de la țară la țară și, în unele cazuri, sînt lipsite de obiectivitate, avînd un caracter tendențios [10]. Ceea ce apare evident este faptul că sistemul de la Versailles a fost imperialist și că a exprimat aceeași politică pe care au promovat-o statele

---

[5] N. Iorga, *Memorii*, II, p. 272.

[6] Gh. Brătianu, *Acțiunea diplomatică și militară a României în 1919*. Cartea Românească, Buc. 1940, p. 65.

[7] *Activitatea corpurilor legiuitoare și a guvernului liberal*, Buc. 1926, Cartea Românească, p. XXII.

[8] Ion Rusu-Abrudeanu, *România și războiul mondial*, Buc. 1921, p. 304—305.

[9] C. Murgescu și colab., *Contribuții la istoria capitalului străin în România*, Buc. 1960, p. 375.

[10] v. de pildă, Fritz Berber, *Das Diktat von Versailles: Enstehung, Inhalt, Zerfall; eine Darstellung in Dokumenten*, Essen, 1929.

europene din apus în timpul războiului mondial. Totuși, tratatele de pace ale sistemului de la Versailles au trebuit să reflecte,[11] uneori chiar împotriva intențiilor făuritorilor lui, procesele obiective care au avut loc în timpul războiului și anume: desăvîrșirea unității naționale a României, formarea statului cehoslovac, refacerea Poloniei, ca urmare a luptei de eliberare națională dusă de popoarele asuprite. Toate aceste aspecte ale tratatului de la Versailles nu schimbă însă caracterul lui general, care exprima, în esență, scopul marilor puteri, tendința lor de permanentizare a raportului de forțe creat în lumea capitalistă după război, dominarea statelor învinse[12] și chiar a aliaților mai mici ai Antantei, considerați a avea interese limitate la conferința păcii. Printre țările cu interese limitate figura și România deși, în august 1916, i se recunoscuse de către Anglia, Franța și Italia dreptul de a participa la tratativele de pace, pe picior de perfectă egalitate[13].

Delegația română, compusă din I. I. C. Brătianu, N. Mișu, Alex. Vaida-Voievod, Victor Antonescu, C. Diamandy și alții, care a reprezentat interesele țării noastre la conferința de pace de la Paris, a constatat nu numai faptul că tratatul din 1916 nu avea valabilitate, dar că României i se impuneau condiții care, în mod practic, îi știrbeau independența și suveranitatea națională. Prin activitatea sa însă, prin discuțiile purtate în problemele reparațiilor de război, a frontierelor, a petrolului, a minorităților, a tranzitului și a comerțului și a altor probleme, delegația română a vrut ca această calitate de țară suverană și independentă să fie recunoscută de marile puteri, lucru extrem de necesar României după desăvîrșirea unității sale naționale. Marile puteri însă au desconsiderat acest lucru. Mai mult, încă, desfășurarea lucrărilor conferinței de pace a scos în evidență faptul că monopolurile imperialiste și-au disputat locul pe piața românească și că România nu numai că nu participa la împărțirea pieții mondiale, dar se afla ea însăși în sfera de influență a marilor puteri imperialiste, făcea obiectul acestei împărțiri[14].

Conferința păcii s-a deschis la Paris, în palatul Versailles, la 18 ianuarie 1919. Germania învinsă urma să semneze tratatul care i se impunea[15].

[11] Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales*, t. VII Hachette Paris, 1957, p. 114.

[12] A. Niri, *Istoricul unui tratat înrobitor*, E. S., Buc. 1965, pp. 15—16.

[13] În textul tratatului, în acest scop, se specifica următoarele: „La France, La Grande Britanie, et L'Italie reconnaissaient à la Roumanie le droit de participer aux negociations de la paix avec l'ennemi sur un pied d'égalité parfait avec elles". (v. Gh. Brătianu, *op. cit.*, p. 153).

[14] N. Ceaușescu, *P.C.R., continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România* în Analele Institutului de științe istorice și social-politice (A.I.S.I.S.P.), Nr. 2—3/1966, p. 9.

[15] V. unele amănunte în Geneviève Tabouis, *20 de ani de tensiune diplomatică*, Buc. Edit. politică 1966.

Delegaţia română a sosit la 26 ianuarie1919 la Paris, cu o săptămînă mai tîrziu de la deschiderea conferinţei. [16] cînd, deja, tratativele preliminarii se terminaseră şi cînd erau pe punctul să înceapă cele oficiale [17]. Într-un interviu acordat unor ziarişti, I. I. C. Brătianu motiva întîrzierea prin dificultăţile pe care le întîmpina guvernul liberal în rezolvarea unor probleme dificile interne ca: reforma agrară, reforma electorală, situaţia alimentară, şomaj. nemulţumirile manifestate prin mitinguri, greve muncitoreşti sau acţiuni ţărăneşti [18].

Aplicarea principiilor lui W. Wilson care, în general, anula convenţiile şi angajamentele anterioare ale aliaţilor [19]. apoi politica echivocă a lui Brătianu în timpul neutralităţii, armistiţiul de la Focşani şi pacea separată de la Bucureşti, constituiau tot atîtea motive care ştirbeau de la început autoritatea delegaţiei române şi puneau sub semnul întrebării valabilitatea convenţiei din august 1916 [20]. În afară de aceasta, încă la 23 decembrie 1918, deci după a doua mobilizare şi participarea armatelor române la alungarea trupelor germane de pe teritoriul ţării noastre, unii reprezentanţi ai guvernului francez încă nu ştiau dacă România trebuia considerată ca aliată sau nu. C. Diamandi, care furnizează această informaţie, era de părere că asemenea procedeuri ar ascunde „intenţiunea de a ne ţine „le dragée haute" ca un fel de presiune de a ne înmuia şi a ne face mai mlădioşi" [21]. Trebuie arătat că şi împrumuturile contractate de România în timpul războiului constituiau, de asemenea, un prilej de presiune din partea aliaţilor [22].

După ce guvernele englez şi francez au făcut unele „propuneri" — ca să nu le spunem presiuni — în legătură cu desemnarea delegaţilor români care să participe la conferinţa de pace [23], după ce delegaţia

---

16 „Adevărul", 26 ian. 1919.

17 V. V. T i l l e a, *Acţiunea diplomatică a României — nov. 1919 — martie 1920,* Sibiu, 1925, p. 14.

18 „Adevărul" 21 ian. 1919.

19 În discursul preşedintelui Wilson, din 22 ian. 1917 se spune printre altele: „La paix du monde doit dépendre de méthodes diplomatiques saines et nouvelles; la paix à réaliser doit être „une paix sans victoire" pour le maintien de la laquelle les nations devront s'associer". (v. Germain C a l m e t t e, *Recueil de documents sur l'histoire de la question des reparations,* Paris 1924, p. XIII.

20 Stere D i a m a n d i, *Galeria oamenilor politici,* Ed. Cugetarea, Buc., p. 140.

21 Gh. B r ă t i a n u, *op. cit.* p. 31.

22 România datora pentru arme, muniţii, echipament şi alimente procurate în timpul războiului: 1.100 milioane franci aur Franţei; 24 milioane lire sterline Angliei; 45 milioane dolari Statelor Unite ale Americii; 150 milioane lire aur Italiei. În monedă românească, la valoarea de atunci, toate aceste datorii însumau 85.300 milioane lei aur. (v. „Societatea de mîine", Cluj, an II, Nr. 41, 11 oct. 1925).

23 Într-o radiogramă cifrată din Londra se atrăgea atenţia guvernului român asupra persoanelor care ar putea face parte din delegaţie. Era vorba de Take Ionescu şi de N. Mişu, ministrul României la Londra. Asupra acestuia din urmă se spunea: „N-aţi avea un mai bun reprezentant ca ministrul Mişu a cărui competenţă este unanim recunoscută şi care se bucură de încrederea noastră" (v. Arh. M.A.E., Probl. 71/1914, E_2, Pacea Generală, Diverse, I. f. 33).

română a încercat să cîştige bunăvoinţa lui D. Lloyd George, Georges Clémenceau sau a mareşalului Ferdinande Foch, s-a constatat că României i se acorda tot atîta atenţie în discuţiile privitoare la pace cît şi unor state „beligerante" ca Nicaragua sau Haiti. Ţările mici, inclusiv România, n-au fost invitate să discute tratatul de pace cu Germania [24]. De aceea, Brătianu, într-o scrisoare din 2 mai 1919 către unul din prietenii săi politici din ţară, menţiona că „situaţia creată statelor mici la conferinţă este din ce în ce mai monstruoasă. Tratările cu Germania încep — scria el în continuare — iar nouă nu ni s-au comunicat nici bazele pe care se fac" [25].

La cîteva zile de la această scrisoare, a fost citit în faţa statelor învingătoare un rezumat al proiectului de tratat cu Germania, după care Brătianu a reuşit să obţină textul integral al tratatului. Studiindu-l şi constatînd că interesele României erau nesocotite Brătianu şi-a manifestat nemulţumirea şi a caracterizat atitudinea marilor puteri drept monstruoasă, egoismul lor feroce, iar şedinţele acestora revoltătoare.

Cu toată contribuţia României la înfrîngerea Germaniei şi a aliaţilor ei, cu toate declaraţiile de fidelitate faţă de Antantă, delegaţia română n-a reuşit să determine conferinţa să-şi schimbe atitudinea. „Dimpotrivă — scria Brătianu către Pherekyde, prim ministru interimar — nu numai că nu se manifestă nici o mulţumire pentru serviciul adus, dar cele trei mari puteri, care constituie majoritatea la conferinţă, ne maltratează şi ne ameninţă în modul cel mai violent în faţa lumii întregi..." [26].

Deşi României i s-a acordat o atenţie minimă în cadrul tratatului cu Germania, totuşi, Brătianu l-a semnat „ca să nu strice armonia", după cum el singur mărturisea, cu atît mai mult cu cît România „nu era prea interesată în problema Germaniei" [27]. El era însă hotărît ca la încheierea celorlalte tratate, cu Austria sau cu Ungaria, să nu mai tolereze acest lucru. De altfel, interesele României faţă de fostul imperiu habsburgic erau incomparabil mai mari, avîndu-se în vedere consfinţirea în tratat a desăvîrşirii unităţii naţionale.

La întocmirea tratatului cu Austria, de asemenea, marile puteri au evitat să consulte statele interesate în dezmembrarea fostului imperiu: România, Polonia, Jugoslavia, Cehoslovacia. Este adevărat că la propunerea lui Brătianu, reprezentanţii statelor amintite mai sus au formulat un protest însă conţinutul lui era extrem de timid şi el n-a putut schimba atitudinea marilor puteri. În aceste condiţii, raporturile dintre statele mari şi cele mici, „cu interese limitate", au provocat, în cadrul

---

[24] „Am fost în ignoranţă completă faţă de textul acestui tratat, pînă în ajunul zilei cînd el a fost să fie înmînat inamicului", se declara în parlament (v. Monit. Of. Nr. 15, *Dezbat. Ad. Deput.*, 17 dec. 1919, p. 168).

[25] Arh. M.A.E. Probl. 71/1914, Dossier politique, E₉, f. 120.

[26] Ibid. vol V., f. 81.

[27] Ibid. Délégation roumaine à la Paix. Diverse II, f. 128.

dezbaterilor conferinței, o atmosferă greoaie și apăsătoare. Unele delegații, nemulțumite de felul cum au fost tratate, au părăsit conferința de pace, așa cum a fost cazul delegațiilor italiene și române. Poziția foarte puțin amicală față de România, problema reparațiilor de război, a petrolului, ca și încercarea de a include în tratatul cu Austria a principiului minorităților, prin care se încerca imixtiunea marilor puteri în afacerile interne ale României, au constituit tot atîtea motive care au determinat delegația română să părăsească Parisul. Discutarea acestor probleme va scoate mai bine în evidență faptul că România a fost supusă presiunilor de tot felul, că i s-au impus condiții economice grele și că piața românească a constituit, pentru marile puteri, un obiect de dispută.

Problema reparațiilor de război. Termenul de „Reparații" a fost folosit pentru prima dată în limbajul diplomatic cu ocazia desfășurării lucrărilor conferinței de pace de la Paris, din anii 1919—1920. Într-o ședință a consiliului celor zece, din ziua de 22 ianuarie 1919, David L. George a vorbit de „reparații și despăgubiri", care trebuiau să cadă în sarcina celor învinși în război. Președintele W. Wilson, adept al principiului „nici o indemnizație de război propriu-zisă, nici o contribuție avînd caracter de penalitate", a fost de acord numai cu termenul de „reparații"[28]. Prin acest termen, sfera despăgubirilor se reducea numai la distrugerile provocate persoanelor civile și statului în teritoriile invadate, excluzîndu-se cheltuielile pentru ducerea războiului[29].

Literatura istorică, juridică sau economică consideră, pe bună dreptate, că problema reparațiilor a constituit unul din punctele cele mai dificile[30], ale tratatelor de pace[31]. La încercarea de rezolvare a acestei probleme, a ieșit mai pregnant în evidență caracterul imperialist al tratatelor de pace, marile puteri manifestîndu-și — uneori cu violență — scopuri și interese diferite[32]. De altfel, comisia instituită la 25 ianuarie 1919 și menită să fixeze suma reparațiilor, ca și posibilitățile de plată ale învinșilor[33], după două luni de dezbateri, s-a dovedit

---

28 *Le president Wilson et le règlement franco-allemand d'après les documents personels et inédits du president Wilson*, Payot, Paris, 1924, p. 250.

29 Savel Rădulescu, *Chestiunea reparațiilor și Planul Dawes*, Buc., 1928, p. 8.

30 J. B. Duroselle, *L'Europe de 1815 à nos jours. Vie politique et relations internationales*, P.U.F., 1964, p. 166 ș.u.

31 „Nici odată oameni de stat cu misiunea de a face pacea — remarca un jurist francez — nu s-au găsit în fața unei probleme atît de complexe, de diverse, de dificile, ca aceea a refacerii Europei după războiul de cinci ani. Mulți dintre delegați... n-aveau decît puține cunoștințe economice și cei mai mulți erau convinși că era suficient să se alcătuiască un tratat pentru a suprima dificultățile ivite în război". (v. Max Auboin, *Les prestations en nature de l'Allemagne et le Problème des Réparations*, Editions de la vie universitaire, Paris, 1923. p. 9.

32 Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate, 1823—1933*, Buc. 1934, p. 483.

33 Pierre Noel, *L'Allemagne et les réparations*, Payot, Paris, 1924, p. 15.

incapabilă să răspundă la cele două probleme. Aşa se face că tratatul de la Versailles, ca şi celelalte tratate, fără a menţiona suma şi modalităţile de plată a reparaţiilor, consemnau responsabilitatea Germaniei şi a aliaţilor ei pentru războiul declanşat ca şi pentru pagubele pricinuite, obligîndu-le să repare aceste pagube [34].

Pentru a fixa cifra reparaţiilor şi a organiza plata lor, tratatul de la Versailles hotăra crearea unei comisii interaliate, cunoscută sub numele de *Comisia reparaţiilor*. Concluziile acestei comisii, privind totalul pagubelor, trebuiau să fie redactate şi notificate guvernului german, cel mai tîrziu la 1 mai 1921 [35]. Tratatul de la Saint—Germain din 10 sept. 1919, de la Trianon, din 4 iunie 1920, de la Neuilly sur Seine, din 17 noiembrie 1919 şi cel de la Sèvres din 10 august 1920, statorniceau aceleaşi obligaţii în sarcinile Austriei, Ungariei, Bulgariei şi Turciei, declarînd competentă aceeaşi Comisie a Reparaţiilor pentru a determina cuantumul despăgubirilor şi modalităţile de plată [36].

Comisia reparaţiilor a fost formată din delegaţii principalelor puteri aliate şi asociate : S.U.A., Franţa, Anglia, Italia, Japonia, Belgia şi Serbia [37], în marea lor majoritate experţi financiari [38] şi mari capitalişti. Neavînd nici un susţinător înlăuntrul comisiei, România nu a putut impune recunoaşterea intereselor sale în problema reparaţiilor. De aceea, încă din timpul conferinţei de pace şi pînă la anularea reparaţiilor, cercurile conducătoare din România şi-au manifestat nemulţumirea în toate conferinţele sau întrunirile ce au avut loc, prin înaintarea unor memorii, prin articole de presă, prin publicarea unor documente care trebuiau să convingă marile puteri de legitimitatea cererilor româneşti.

Trebuie spus că cercurile liberale, mai ales, şi-au pus mari speranţe în obţinerea unor sume din reparaţii, care să le dea posibilitatea refacerii economice interne, care să permită achitarea datoriilor din străinătate, contractate în timpul războiului [39]. În afară de aceasta, războiul

---

34 *Tractat de pace, între puterile aliate şi asociate şi Germania şi Protocol, semnate la Versailles la 28 iunie 1919.* Imprimeriile statului, 1920, p. 54.

35 Ibidem.

36 „Viaţa românească", XXII, Nr. 9—10, (sept. oct.) 1931, p. 292.

37 *Tractat de pace...* p. 56. S.U.A., Anglia, Franţa şi Italia participau permanent la vot, Japonia numai în problemele distrugerilor pe mare în care era direct interesată. Delegatul sîrb numai cînd se discutau probleme legate de Austria, Ungaria şi Bulgaria, iar delegatul belgian îşi exercita dreptul de vot numai dacă Japonia şi Serbia erau interesate. (v. Max Auboin, *op. cit.*, p. 16).

38 S.U.A. a trimis în Comisia de Reparaţii pe B. Baruch, Anglia pe primul ministru al Australiei, Franţa pe ministrul de finanţe, Klotz, pe cel al reconstrucţiei industriei Lucheur şi pe Lebrun, ministrul regiunilor eliberate. Italia şi Japonia aveau delegaţi dintre tehnicienii aflaţi la Paris pentru conferinţa de pace (V. Max Auboin, *op. cit.*, p. 89).

39 Vintilă Brătianu spunea în parlament că „statele învingătoare cu ce vor primi ca reparaţii de la foştii vrăşmaşi, vor putea nu numai să-şi plătească pagubele lor, dar se credea că vom fi într-adevăr la largul nostru, întrucît vom putea plăti şi cheltuielile de liberare aliaţilor celor mari". (v. Monit Of., Nr. 59, *Dezbat. Ad. Deput.*, 11 februarie 1925, p. 1359).

provocase mari pierderi materiale şi umane, iar executarea anticipată a Tratatului de la Bucureşti din mai 1918 secătuise în mare măsură ţara de însemnate cantităţi de alimente şi materii prime [40]. Acest fapt era cunoscut de reprezentanţii marilor puteri. W. Wilson şi D. Lloyd George au declarat public că România şi alte ţări dunărene sufereau de foame şi că suprafaţa însămînţată abea producea pentru strictul necesar [41]. Cu toate acestea, punînd pe primul plan interesele lor şi folosindu-se chiar de situaţia economică precară a României, reprezentanţii marilor puteri de la conferinţa păcii nu au acţionat în vederea unei repartiţii echitabile a reparaţiilor care trebuiau să revină României. În schimb, au obligat-o să achite sume importante din cota de liberaţiune, contravaloarea distrugerilor din industria petrolieră românească, provocate de aliaţi şi chiar să despăgubească pe învinşi.

În ce priveşte Tratatul de la Versailles, acesta avea — în problema reparaţiilor pentru România — doar două dispoziţii, restul prevederilor decurgînd din alte capitole cu caracter general. Prima dispoziţiune era cuprinsă în articolul 244 şi anexa sa nr. VII, cu privire la încetarea tuturor drepturilor, titlurilor şi privilegiilor de orice natură a Germaniei asupra cablului Constanţa—Constantinopol [42], care urma să intre în posesia României [43]. Cea de a doua dispoziţiune era înscrisă în art. 295, aliniatul 6, prin care Germania era obligată să renunţe la stipulaţiile prevăzute în Tratatul de la Bucureşti [44].

În baza prevederilor acestui din urmă articol, cercurile conducătoare din România pretindeau următoarele restituiri şi despăgubiri: a) despăgubiri pentru emisiunea de bilete făcută de administraţia militară germană, prin Banca Generală Română, în sumă de lei aur 2.173.000.000; b) despăgubiri pentru punerea în aplicare anticipată a Tratatului de la Bucureşti, a cărui valoare era fixată, cu aproximaţie, la 750.000.000—1.000.0000.000 lei aur; c) despăgubiri pentru distrugerea industriei petroliere, care însuma numai pentru industria particulară cca. 10.000.000 lire sterline; d) despăgubiri pentru pagubele suferite din partea aliaţilor (valoarea Casei de depuneri şi stocul aur al Băncii Naţionale a României, în valoare de 1.000.000.000 lei aur); e) restituirea depozitelor B.N.R. de la Reichsbank, de cca. 500.000.000 lei; f) despăgubiri pentru pagubele suferite de civili şi de stat, prevăzute de art. 38 al Tratatului

---

[40] N. Iorga, *Subt trei regi. România contemporană de la 1904 la 1930*. Ed. II, Buc., 1931, p. 298.

[41] Germain Calmette, *op. cit.*, p. 213.

[42] *Tractat de pace...* p. 65.

[43] N. Daşcovici, *Interesele şi drepturile României, în texte de drept internaţional public*, Iaşi, Tip. Conces. A. Ţerek, 1936, p. 315.

[44] *Tractat de pace... op. cit.*, p. 68, v. şi Paul Sterian, *La Roumanie et la réparation des dommages de guerre*, Paris, 1929, p. 91 ş.a.

de la Versailles, în sumă de 31.099.853.761 lei aur [45]. Din totalul sumelor cerute drept reparații de țările învingătoare (494 miliarde franci aur), cele 31.099.853.761 lei aur reprezentau 6,3% [46]. Această sumă, de altfel, a fost singura recunoscută de aliați drept contravaloarea pagubelor suferite de România.

Prezentarea listei cu revendicările României a creat unele suspiciuni din partea Comisiei de Reparații, sub motiv că suma n-ar corespunde realității [47]. De aceea, probabil, Brătianu scria în țară că nu este ascultat în problema despăgubirilor. El adăuga spunînd că problema reparațiilor era insuficient rezolvată și că „în privința lor egoismul celor mari" era feroce. „Mi s-a făgăduit — continua Brătianu — să se țină seama de noi la distribuție, dar în orice caz, decepția va fi formidabilă" [48]. Ulterior, cînd Brătianu a avut posibilitatea să studieze cu atenție tratatul de pace cu Germania, comunica lui Pherekyde că găsise în el „noi și monstruoase nesocotințe ale intereselor noastre, în special în chestiunea reparațiilor" [49]. Brătianu a inițiat un demers împreună cu alte state interesate (Polonia, Serbia, Grecia, Cehoslovacia), solicitînd ca hotărîrile tratativelor cu Austria, Ungaria, Bulgaria sau Turcia să fie stabilite de comun acord cu reprezentanții acestor țări [50]. Pînă la primirea răspunsului la demersul lui Brătianu, reprezentanții țărilor amintite au studiat împreună problemele legate de daune și reparații, stabilind între ei un punct de vedere comun care a și fost prezentat Comisiei Reparațiilor. Răspunsul primit de la această comisie și mărturisit apoi de Brătianu, a fost „cu totul vag și dilatoriu" [51]. Imediat după

---

[45] „Viața românească", XXII, Nr. 9—10, (sept.-oct.) 1931 p. 292—293. În lista pagubelor întocmită de cercurile oficiale românești, în valoare de 31 miliarde lei aur intrau:

Pagube cauzate persoanelor civile	8.103.289.710
„ „ județelor și comunelor	895.823.719
„ „ statului (inclusiv biletele Băncii Generale Române)	8.732.198.568
„ pentru prizonierii morți	3.536.782.579
Pensii militare	9.296.654.070
Asistență dată prizonierilor și familiilor lor	11.947.689
Alocații familiilor mobilizaților	416.703.847
Cheltuieli pentru comisia de constatare	32.000.000

Pagube prizonierilor pentru răul tratament în lagărele inamice 83.462.579; v. *Memoriu expunînd punctul de vedere al guvernului român în privința obligațiunii Germaniei de a rambursa acoperirea emisiunii biletelor Băncii Generale Române*, Buc., Imprim. stat., 1925, p. 107—108.

[46] Paul Sterian, *op. cit. p. 61.*

[47] Într-o publicație din 1915, totalul avuției naționale a României era arătat a fi în valoare de 28.200.000.000 lei aur. (v. „Democrația", an. III, Nr. 7, 1 iulie 1915).

[48] Arh. M.A.E. Delegation roumaine à la paix. Doss. politique, Probl. 71/1914 E2, Pacea generală, Diverse, II, f. 28—29.

[49] I. Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 404.

[50] Arh. M.A.E. Delegation roumaine à la paix. Doss politique, Probl. 71/1914 E2, Pacea generală, II, f. 156.

[51] Ibid., f. 164.

aceasta, s-a destrămat repede unitatea dintre delegatul român și ceilalți, amintiți mai sus.

După cum s-a mai spus, Comisia Reparațiilor, în timpul Conferinței de pace, n-a fost în stare să rezolve probleme atît de dificile în legătură cu despăgubirile de război. Ea avea, însă, sarcina ca, pînă la 1 mai 1921, să stabilească totalul datoriilor de reparații ale Germaniei și a celorlalte state învinse și apoi să împartă această creanță între aliați în spiritul echității și a dreptului fiecăruia. Ulterior însă, echitatea și dreptul fiecăruia au fost excluse din limbajul tratativelor.

La conferința de la Spa [52] care fixa cotele reparațiilor ce urmau a fi achitate de statele învinse, României i-au fost repartizate doar 1% din cele 132 de miliarde mărci aur, stabilite la 27 aprilie 1921 de Comisia Reparațiilor. In felul acesta, România primea aproximativ aceeași cotă ca și Portugalia (0,75%) care, după cum se știe, nu avusese de suferit, în timpul primului război mondial, vreo invazie a teritoriului său. Ulterior, în cadrul unei conferințe care a avut loc la Paris, s-a apreciat la suma de 1.875.000.000 lei aur pagubele României [53], deci cu mult mai puțin decît se acceptase inițial — 31 miliarde. În afară de micșorarea cotei de reparațiuni, României i s-au impus obligații de război, dintre care amintim: datoria pentru eliberarea noilor provincii, în valoare de 250 milioane lei aur; cca. 500 milioane lei aur, cota parte a datoriei austro-ungare reglementată la conferința de la Insbruck (1923); valoarea bunurilor transferate statului român din vechile provincii austro-ungare, în sumă de 1.155.000.000 lei aur; valoarea proprietății engleze și franceze în alte provincii, de 250.000.000 lei aur [54] etc.

Din cele expuse, s-a putut observa că România a fost nedreptățită în problema distribuirii reparațiilor, fiind constrînsă să accepte sarcini grele derivînd din tratate. Aceasta ne duce la concluzia firească că țara noastră, deși a făcut importante sacrificii de război, a fost tratată aproape ca cei învinși. Problema reparațiilor a constituit, pentru burghezia română, o amară deziluzie.

Problemele care au dus la ruptura dintre delegația română și marile puteri aliate au fost acelea legate de principiul minorităților, a comerțului și a tranzitului, a petrolului și a frontierelor vestice, incluse în Tratatul de la St. Germain. Firește că și problema reparațiilor și-a adus contribuția sa la această ruptură.

Problema minorităților sau mai bine zis a ocrotirii minorităților naționale din diferite țări nu constituia o noutate la conferința de pace de la Paris. Ea mai fusese pusă, în anumite condiții, la congresul de la Berlin din vara anului 1878, dar originea acestui principiu trebuie căutată în declarația drepturilor omului și ale cetățeanului, elaborată

52 Ibid., 9, Convenții, S_3, 1920.
53 „Viața românească", *op. cit.*, p. 296.
54 Ibid. p. 293.

de revoluția franceză din 1789. Era vorba atunci — și ideea aceasta a supraviețuit în legislația burgheză pînă în zilele noastre — de libertatea și egalitatea înaintea legii, indiferent de originea etnică, rasă sau limbă. Principiul naționalităților constituia, totodată, aplicarea libertății și egalității în domeniul internațional [55]. Între ideea abordată atunci și felul în care marile puteri încercau să rezolve problema minorităților la conferința de pace era o mare deosebire. Este adevărat că marile puteri, mai precis burghezia acestor țări, pentru a preîntîmpina avîntul revoluționar din timpul și imediat după război, a fost dispusă să facă unele concesii maselor largi populare. În acest sens, tratatele de pace au inclus unele din revendicările maselor : ziua de lucru de opt ore, repaos duminical, ocrotirea muncii copiilor și a femeilor, concedii plătite, asigurări sociale etc. Cele mai caracteristice dispoziții însă, care au invederat politica de concesii aparente, au fost cuprinse în tratatele internaționale pentru așa zisa ocrotire a minorităților aflate pe teritoriile statelor mici, existente sau create după primul război mondial. În aceste tratate, s-au prevăzut norme cu caracter supraconstituțional pe care statele semnatare erau obligate să le consacre în instituțiile lor [56]. Scopul principal al acestei dispoziții era, în afară de înșelarea maselor, să asigure cercurilor imperialiste apusene posibilitatea unei imixtiuni permanente în afacerile interne ale țărilor mici, sub pretextul ocrotirii minorităților naționale [57].

Articolul din proiectul tratatului cu Austria, care se referă la ocrotirea minorităților, are următorul text : „România aderă la înscrierea în tratat, cu principalele puteri aliate și asociate, a dispozițiilor pe care aceste puteri le vor găsi necesare pentru a proteja în România interesele locuitorilor care se deosebesc de majoritatea populației prin rasă, limbă, sau religie. România aderă, de asemenea, la înscrierea într-un tratat cu principalele puteri aliate și asociate a dispozițiilor pe care aceste puteri le vor judeca necesare pentru a proteja libertatea tranzitului și un regim echitabil pentru comerțul altor națiuni" [58].

România s-a opus înscrierii în tratatul cu Austria a acestui articol [59]. La Paris și mai apoi în parlamentul de la București, s-au făcut declarații în sensul că România, fiind un stat independent, nu putea primi în rela-

55 A.I.S.I.S.P., Nr. 1/1966, p. 114.

56 D. Ionescu și colab., *Dezvoltarea constituțională a statului român*, Buc., 1957, p. 217.

57 Atît Wilson cît și Clémenceau au făcut eforturi să risipească această impresie, fără a reuși însă. Ei menționau că nu era vorba de o intervenție a puterilor mari în afacerile interne ale țărilor mici ci „de acțiunea puterilor doritoare să ofere sprijinul lor minorităților". (v. Arh. M.A.E., *Delegation roumaine à la paix*... f. 189).

58 Ibid., f. 196.

59 La o scrisoare a președintelui comisiei însărcinată cu protecția minorităților către Brătianu, acesta din urmă a răspuns că România „a asigurat egalitate deplină în drepturi și libertăți politice tuturor cetățenilor săi fără deosebire de rasă sau religie". În continuare, el adăuga că România este gata să primească orice dispoziție pe

ţiile dintre stat şi cetăţenii săi controlul vreunui alt stat. „Şi nici un stat independent — se spunea în parlament — oricare i-ar fi întinderea nu se cuvine să primească acest control... pentrucă nu există în concepţia noastră, în ceeace priveşte independenţa, state mari şi state mici, iar noi înţelegem ca să avem la noi relativ la legile interne şi la relaţiile statului cu cetăţenii săi, în interior... tot atîta libertate şi independenţă ca oricare mare împărăţie" [60].

Într-o scrisoare către Berthelot, din 27 mai 1919, secretariatul general al delegaţiei române, evidenţiind încă o dată faptul că România nu admite intervenţia guvernelor străine în aplicarea legilor ei interne, propunea pentru minorităţi următorul text: „România acordă tuturor minorităţilor de limbă, rasă sau religie, care locuiesc în interiorul noilor sale graniţe, drepturi egale, acelea pe care le au ceilalţi cetăţeni români" [61].

Conferinţa de pace a refuzat însă acceptarea textului propus de România. Din această cauză, animozităţile şi presiunile au crescut în intensitate fapt care, pînă la urmă, l-a determinat pe Brătianu să părăsească conferinţa de pace.

Poziţia lui Brătianu faţă de problema minorităţilor a fost judecată diferit de unii istorici sau persoane politice. Unii au apreciat faptul că el s-a opus încercării marilor puteri de a interveni în afacerile interne ale României, în virtutea articolului referitor la minorităţi [62]. Alţii, dimpotrivă, i-au reproşat că ar fi fost prea intransigent în revendicările sale [63] şi că tocmai datorită acestei atitudini România ar fi avut ulterior de suferit.

Opinăm că atitudinea delegaţiei române, în problema minorităţilor, a fost, în linii mari, pozitivă. Apărarea independenţei şi suveranităţii ţării, în momentul cînd se desăvîrşise unitatea naţională, era o necesitate obiectivă, chiar dacă unele cercuri burgheze de la noi, legate prin anumite interese cu ţările capitaliste occidentale, considerau atitudinea lui Brătianu drept o miopie politică. În orice caz, atunci cînd Brătianu a fost chemat de V. E. Orlando pentru a discuta încă o dată, din însărcinarea celor patru, problema minorităţilor, el şi-a menţinut poziţia cunoscută. Brătianu a declarat că întrucît nu este de acord, în principiu, asupra fondului articolului

---

care statele care fac parte din Liga Naţiunilor o vor admite pe propriile lor teritorii în această materie. „În alte condiţii România nu va putea în nici un caz să admită intervenţia guvernelor străine în aplicarea legilor sale intime". (v. I. Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 349).

60 Monit. Of. Nr. 15, *Dezbat. ad. Deput.*, şedinţa din 17 Dec. 1919, p. 173.

61 Gh. Brătianu, *op. cit.*, p. 80—81.

62 v. Gh. Brătianu, *op. cit.* p. 89; Stere Diamandi, *op. cit.* p. 93; I. M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Buc., E.S. 1966, p. 121.

63 V. V. Tillea, *op. cit.*, p. 12; N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X. p. 428 etc.

din tratat în legătură cu minoritățile, tranzitul și comerțul, nu poate discuta procedura necesară aplicării lui în practică[64].

Trebuie de spus, însă, că problema minorităților avea o strînsă legătură cu *problema petrolului*, ele punîndu-se în același timp, condiționîndu-se și avînd drept scop limitarea suveranității naționale a României. Petrolul românesc s-a bucurat de un interes deosebit din partea marilor trusturi americane, engleze și franceze, cu ocazia încheierii păcii de la Paris[65]. Pentru obținerea unor privilegii în vederea exploatării petrolului românesc, au fost folosite diferite metode: amenințările, presiunile, refuzul de a acorda împrumuturi ș.a. În acest sens, Brătianu scria fratelui său Vintilă: în „chestiunea petrolului va trebui să lăsăm francezilor cel puțin cît au avut germanii înainte de război; ei reclamă — continua el — ca o condiție sine qua non pentru orice ajutor bănesc să li se cedeze acțiunile germane din societățile petrolifere și cred că nu vom putea reduce pretențiunile lor sub acest minim, menținînd însă principiile generale prin care ne asigurăm participarea noastră efectivă la dezvoltarea acestei industrii"[66]. Aceleași concesii trebuiau să se facă și trusturilor petroliere engleze.

Cînd s-a aflat că delegația română negocia — în secret — problema petrolului cu aliații francezi și englezi, delegația americană a intervenit, a convocat pe reprezentanții români și, prin amenințări, au obținut o declarație prin care România se angaja că nu va încheia nici un fel de acord petrolier. La 22 mai 1919, Brătianu comunica guvernului său această împrejurare relatînd că a fost silit să dea americanilor o declarație care obliga România să nu semneze cu alte state vreo convenție referitoare la petrol. În cadrul acestor discuții, „americanii au fost intratabili și dăduseră deja ordin să oprească ravitaerea"[67]. Presiunile care s-au făcut, mai ales de către reprezentanții Statelor Unite ale Americii l-au făcut pe Brătianu să scrie cu amărăciune că „problema petrolului a deslănțuit împotriva noastră pe marii rechini ai trusturilor americane"[68].

---

[64] Arh. M.A.E., Delegation roumaine à la paix... f. 116.

[65] „Adevărul", 27 mai 1919.

[66] Gh. Brătianu, *op. cit.* p. 66. Clémentel, ministru de finanțe francez, ca și alți reprezentanți politici din Franța, puneau un accent deosebit pe comerțul cu petrol din România. Intr-un interviu acordat unor ziariști, Clèmentel spunea că „Franța are nevoie de petrolul românesc. Exportul lui dar, va schimba valuta imediat dînd o extensiune și mai mare viitoarelor noastre relații comerciale". (v. „Adevărul", 5 mai 1919).

[67] Hoover a trimis o scrisoare amenințătoare regelui Ferdinand în care arăta că dacă problema petrolului nu se va rezolva în favoarea americanilor, ei opresc orice aprovizionare și nu vor acorda nici un credit României. (v. Alex. Marghiloman, *Note politice*, IV, 1927, p. 317).

[68] Arh. M.A.E., Delegation roumaine à la paix, Doss. politique, Probl. 71/1914 E2, Pacea generală, vol. V, f. 81.

Marile puteri, intenționînd să obțină concesii importante în industria petrolului, mai urmăreau, în același timp, să intre în posesia bunurilor inamice aflate în colonii, în țările aflate sub protectorat și chiar în țările asociate cum era România. Și cercurile conducătoare românești, în special cele grupate în jurul Băncii Naționale a României și a Băncii Românești, reprezentate pe plan politic de Partidul național liberal, vedeau în dreptul asupra exploatării petrolului, ca și în dreptul asupra bunurilor inamice, mijloace eficiente pentru refacerea și consolidarea situației economice a României. De aceea, ele au opus rezistență în momentul în care cercurile străine urmăreau acapararea industriei petroliere românești, fără însă, a exclude cu totul o colaborare cu ele. Faptul este confirmat de unii lideri ai P.N.L. ca și de oficiosul acestui partid, „Viitorul". În unul din articolele sale ziarul menționa: „Petrolul românesc devenind de însemnătate europeană, rațiuni superioare cer ca el să rămînă în mîinile noastre iar statul să lichideze societățile germane în folosul nostru, statul asumîndu-și rolul dominant, monopolizînd consumul intern și să rezolve exportul. Această operă mare — continua ziarul cere mijloace materiale peste puterile noastre, deci capitalul statelor amice va fi binevenit, ca un ajutor de progres"[69].

Poziția liberalilor la conferința de pace și formarea programului politic concretizat în lozinca „prin noi înșine", oglindea creșterea puterii economice a burgheziei din țara noastră. Avîntată în luptă însă, această burghezie și-a supraestimat forțele și n-a obținut succesele scontate pe plan extern. Presiunile din timpul conferinței și cele care au urmat, situația dificilă internă și imposibilitatea de a o ameliora cu forțe proprii, au determinat cercurile liberale să cedeze și să acorde privilegii capitalului străin sau să colaboreze cu acesta, fără a exclude ideea, ca această colaborare să se facă în condiții avantajoase pentru capitalul autohton și să nu afecteze suveranitatea statului român.

În urma infringerilor suferite de delegația română în problema reparațiilor, a petrolului, a comerțului și a tranzitului și mai ales a minorităților, Brătianu a părăsit conferința de pace la începutul lunii iulie. Înainte de aceasta, la 28 iulie 1919, el a semnat tratatul de pace de la Versailles cu Germania, nevoind însă, ca și delegatul sîrb, să-l semneze pe cel cu Austria. În momentul plecării din Paris, atît Brătianu cît și Alexandru Vaida-Voievod, au acordat un interviu unui redactor al ziarului „Matin" în care erau menționate cauzele pentru care delegația română nu voia să semneze tratatul de la

[69] „Viitorul", 10 martie, 1919. In parlament se făceau declarații în sensul că era necesară o colaborare cu capitalul străin, numai ca această colaborare să nu afecteze suveranitatea statului. (v. Monit. Of. Nr. 11, *Dezbat. Ad. Deput.*, 4 iulie 1920).

St. Germain cu Austria: „Plec — declara Brătianu — pentru că sînt convins că România nu va putea accepta clauzele cu privire la minorităţi, care vor limita suveranitatea ei şi care se vor introduce în tratatul cu Austria"....[70]. Declaraţii asemănătoare a făcut şi Alex. Vaida-Voievod: „Chestiunile cele mai importante au fost mereu tratate înafară de comisiunile competente însărcinate cu studierea lor şi care au văzut propriile lor concluzii date la o parte, sistematic. Înainte de a intra în război, am avut un tratat cu Antanta, în numele căruia am consimţit orice sacrificiu. La începutul conferinţei ni s-a dat a înţelege că acele tratate erau abolite şi că ne găseam în faţa unei situaţii noi... Nimeni nu ne-a consultat şi deciziunile au fost luate fără şi împotriva noastră. Dar latura cea mai gravă e aceea a tratatului cu privire la minorităţi... Fără îndoială că conferinţa nu-şi dă socoteală de enormul pericol ce-l reprezintă în viitor un asemenea tratat pentru însăşi existenţa României ca stat suveran şi omogen"...[71].

Plecarea şefului delegaţiei române de la Paris a creat o oarecare agitaţie în rîndurile reprezentanţilor marilor puteri. Atitudinea delegaţiei române a fost calificată drept abuz de încredere. Ea a fost învinuită că a rupt solidaritatea cu celelalte puteri aliate şi asociate, că a pus în pericol grav refacerea echitabilă a Europei[72] şi că România este pasibilă de sancţiuni economice şi financiare şi chiar de excluderea din rîndul puterilor aliate şi asociate[73]. Conferinţa de pace a trimis 12 ultimatumuri prin care România era îndemnată să revină asupra hotărîrii ei[74].

Concomitent, presa ţărilor principale din cadrul conferinţei a început o puternică campanie împotriva delegaţiei române. Unele ziare engleze, de pildă, cereau consiliului suprem să ia măsuri energice contra României, ca aceasta să fie adusă „la înţelegerea datoriei ei de aliată căci altfel exemplul dat de dînsa va deveni contagios" şi toată opera de pace ar fi, chipurile, compromisă. De asemenea, ele aminteau de intrarea tîrzie a României în război şi de faptul că ea a ales un plan de campanie contrar intereselor comune şi a iscălit pacea separată cu Germania „din urgia căreia numai victoria aliaţilor a scăpat-o"[75]. Şi presa americană, în special ziarele care susţineau Liga Naţiunilor, solicita ca România să fie adusă

---

[70] „Adevărul", 9 iulie, 1919.

[71] Ibid. Ziarele franceze au publicat şi o declaraţie asemănătoare a altui delegat român la conferinţa păcii, V. Antonescu. Acesta menţiona că numeroase probleme puteau fi conciliate, dar că articolul privitor la minorităţi, aşa cum era conceput, „atingea suveranitatea statului român şi interesele sale economice şi politice" (v. „Adevărul", 17 sept. 1919).

[72] Ibid., 5 sept., 1919.

[73] Gh. Brătianu, *op. cit.*, p. 154—155.

[74] Arh. M.A.E., 9, Convenţii, B 4, 31 oct. 1919.

[75] „Adevărul", 5 noiembrie 1919.

cît mai curînd la rolul ei de aliat; în caz contrar, se recomanda ruperea relațiilor diplomatice, independent de alte măsuri ulterioare [76]. În sfîrșit, unele ziare franceze, inspirate, în special, de cercurile care predominau la conferință, relatau că delegația română a creat o atmosferă tulbure și că consiliul suprem nu va reveni asupra problemelor litigioase cu România [77]. Reproducînd ultima notă a consiliului celor patru, ele insistau asupra hotărîrii în virtutea căreia, în eventualitatea în care România nu semnează pacea de la St. Germain, în 8 zile, va fi considerată ca retrasă din alianță [78]. Și în unele ziare românești, influențate mai ales de Take Ionescu cu care Brătianu era în conflict, s-a criticat comportarea delegației române la conferința păcii. Ele vorbeau de „înfumurarea" lui Brătianu la Paris și de faptul că șeful delegației române, în probleme de politică externă, ar fi fost incapabil, neavînd „nici o idee despre spiritul nou în omenire" [79].

Ca urmare a atitudinii adoptate la conferința de pace și mai ales a presiunilor exercitate din afară și din interiorul țării, Brătianu a fost constrîns să-și dea demisia la 12 septembrie 1919. Conducerea guvernului a fost preluată, pentru un scurt timp, de generalul Arthur Văitoianu, iar la 1 decembrie s-a format un guvern în frunte cu Alex. Vaida-Voievod. Acesta a acceptat condițiile consiliului suprem în problema minorităților și a semnat tratatul de pace cu Austria la 5 decembrie 1919. A urmat apoi semnarea celorlalte tratate: la 9 decembrie 1919 cu Bulgaria, la Neuilly sur Seine, cu Ungaria la Trianon, la 4 iunie 1920 și cu Turcia la Sèvres, la 10 august 1920.

Din expunerea sumară a cîtorva probleme legate de participarea României la conferința de pace din 1919—1920, s-a văzut că delegația noastră și-a desfășurat activitatea în condiții neprielnice, avînd de suportat numeroase umilințe. Membrii consiliului suprem au fost într-o „permanentă iritabilitate la adresa României", fapt care, după cum sublinia N. Titulescu, a determinat „o poziție uneori nedreaptă a conferinței față de noi" [80].

Atitudinea delegației române la Paris a constituit subiectul unor discuții controversate în istoriografia românească și străină. Astfel, unii au calificat-o drept „dîrzenie" [81], „rezistență" și „intransigență". [82]

---

[76] Ibidem.

[77] Ibid., 29 oct. 1919.

[78] Ibid., 1 dec. 1919. Intr-o telegramă din Paris se anunța că nici o putere nu va putea fi admisă să semneze tratatul cu Bulgaria fără a avea, în prealabil, semnat tratatul cu Austria. (v. Arh. M.A.E., 9. Convenții, B_4, 31 oct. 1919).

[79] „Adevărul", 24 oct. 1919 și 14 nov. 1919.

[80] Arh. M.A.E. Caz 1, Probl 71, România, 1920—1935, vol I, România general.

[81] Stere Diamandi, *op. cit.*, p. 140.

[82] V. V. Tillea, *op. cit.*, p. 20.

în apărarea intereselor naționale. În unele publicații, i se aduceau elogii susținîndu-se că politica externă promovată de Brătianu ar fi constituit expresia perfectă a sentimentului național român[83]. Mai recent, un istoric american l-a calificat pe omul politic român drept creatorul unității naționale, el fiind, chipurile, înzestrat cu calități politice excepționale, întocmai ca Talleyrand sau Bismarck[84]. Alții, dimpotrivă, i-au atribuit un soi de orientalism în maniere, o cugetare lentă, incapabilă de vreo scînteiere[85]. În sfîrșit, unii autori cu vederi mai realiste, au scos în relief părțile lui negative, provenite, după afirmația lui N. Iorga, din însăși firea sa dictatorială, din faptul că, în problemele principale, el nu consulta nici pe cei mai apropiați prieteni[86].

Brătianu a crezut, în mod naiv, așa cum aprecia un ziar al vremii[87], că la conferința păcii va reuși să divizeze pe aliați în problemele românești și astfel va obține tot ce va dori. Aceeași sursă referindu-se la activitatea lui diplomatică, nota cu ironie că el a urmărit „căderea lui Clèmenceau, senatul american să răstoarne politica lui Wilson și Italia să declare război Serbiei"[88]. În afară de aceasta, în problemele principale, Brătianu s-a opus unei cooperări mai strînse cu statele care aveau interese similare cu ale României (Cehoslovacia, Iugoslavia), exprimîndu-și dorința să se asocieze cu Ungaria și Polonia. De aceea, el a respins la început ideea lui Take Ionescu de a se organiza un bloc al micilor state la conferința păcii[89].

În legătură cu raporturile dintre cei doi politicieni români, Take Ionescu și I. I. C. Brătianu, la Paris, considerăm necesară o precizare, mai ales că în ultima vreme s-au făcut unele afirmații, care, după părerea noastră, ar mai trebui analizate.

Se știe că, la începutul anului 1918, se impusese pe plan diplomatic, în rîndurile conducătorilor Antantei, discutarea problemelor politice prin consiliile naționale oprimate de monarhia austro-ungară. Aceste consilii, bazîndu-se pe lupta popoarelor subjugate de imperiul habsburgic, militau pentru doborîrea acestui imperiu, pentru crearea statelor naționale sau pentru desăvîrșirea unității naționale. Românii își constituiseră și ei un consiliu național la Paris. Președintele acestui consiliu era Take Ionescu, care participa activ la lupta diplomatică ce viza lichidarea imperiului habsburgic și desăvîrșirea unității naționale. În cursul desfășurării rapide a evenimentelor din a doua jumătate a anului 1918, consiliul național român a trecut la

---

83 „L'Europe Nouvelle", an. II, Nr. 36, 6 sept. 1919, p. 1961.
84 David Sherman Spector, *op. cit.*, p. 228—229.
85 Corvin Petrescu, *Alb și negru*, Buc. 1925, p. 9.
86 N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, p. 428.
87 „Adevărul", 6 oct. 1919.
88 *Ibidem.*
89 „Revue roumaine d'histoire", 1/1965, p. 129.

acţiuni de apropiere şi înţelegere cu alte consilii naţionale, urmînd cu succes o linie politică comună. Pînă aici nimic nu se poate reproşa activităţii preşedintelui consiliului naţional român. În momentul sosirii delegaţiei române la conferinţa păcii şi în timpul dezbaterilor, cele două organisme însă şi-au desfăşurat activitatea paralel. Între consiliul naţional român şi delegaţia română la conferinţa păcii nu s-a ajuns, deşi încercări s-au făcut, la o colaborare în problemele principale privind interesele României. Ele s-au mărginit doar la un schimb de cărţi de vizită în loc să poarte discuţii pentru o amplă lămurire reciprocă [90]. Nici unul n-a vrut să cedeze în favoarea celuilalt. Nici „unul nu a fost la înălţimea împrejurărilor, nu a ştiut să înfrîngă propria lor personalitate şi să lucreze de comun acord pentru interesele ţării" [91]. Credem că o înţelegere între Brătianu şi Take Ionescu ar fi dus la o politică mai flexibilă faţă de marile puteri iar drepturile României ar fi fost apărate cu mai multă competenţă.

În ceea ce priveşte pe Brătianu şi activitatea lui la conferinţa păcii, se poate afirma că în unele probleme circumstanţele l-au depăşit. El n-a găsit formulele cele mai adecvate pentru a face faţă situaţiei creată la Paris. În afară de aceasta, înainte de conferinţă şi în timpul ei, Brătianu s-a preocupat prea puţin, prin presă şi alte mijloace, pentru crearea unei atmosfere favorabile României [92]. Un singur lucru însă trebuie scos în evidenţă şi anume că delegaţia română reprezenta la Paris un stat independent şi această calitate trebuia recunoscută de marile puteri. Apărarea independenţei şi suveranităţii a fost scopul principal şi elementul esenţial care a călăuzit activitatea delegaţiei române la Paris. Marile puteri însă, urmărind scopuri imperialiste şi impunînd unele condiţii oneroase, au trecut peste aliaţii lor mai mici, creîndu-le, în timpul conferinţei, o situaţie aproape insuportabilă. Această politică a continuat şi în anii următori, cu privire la unele probleme rămase în suspensie la conferinţa păcii.

EINIGE PROBLEME IM ZUSAMMENHANG MIT DER TEILNAHME DER RUMÄNISCHEN DELEGATION AN DER FRIEDENSKONFERENZ VON PARIS (1919—1920)

Zusammenfassung

Unsere aktuelle Historiographie hat sich wenig mit der Friedenskonferenz von Paris der Jahre 1919—1920, sowie auch mit der von der Rumänischen Delegation dort entfalteten Tätigkeit, beschäftigt.

90 Monit. Of. Nr. 16, *Dezbat. Ad. Deput.*, 19 dec. 1919, p. 191.
91 Ibidem. Nr. 19, 23 dec. 1919, p. 243.
92 I. M. O p r e a, *op. cit.* p. 120.

Der Autor des Artikels versucht einen Beitrag zu diesem Problem leisten, indem er über einige Aspekte im Zusammenhang mit der Tätigkeit der Rumänischen Delegation in Paris diskutiert, wobei er sowohl veröffentlichtes Material als auch unferöffentlichte Dokumente aus dem Archiv benützt. Im Artikel, werden in engem Zusammenhang mit den Interessen Rumäniens, Probleme der Kriegsentschädigungen, der Minoritäten, des Transits, des Handels und des Petroleums behandelt.

Aus der Behandlung dieser Probleme ergibt sich, dass Rumänien bei der Verteilung der Kriegsentschädigungen benachteiligt wurde, indem man glichzeitig schwere Kriegsverpflichtungen auferlegte wie der Besiegten, dass eine directe Einmischung in die inneren Angelegenheiten Rumäniens versucht wurde, seine Souveranität und Unabhängigkeit dadurch verletzend, dass es in die Verhandlungen der Minoritätprinzipien eingeschlossen wurde, wie auch durch den Versuch sich, des Petroleum anzueignen; dass der Rumänische Delegation nur eine geringe Aufmerksamkeit geschenkt wurde, indem man den Beitrag Rumäniens zur Besiegung der Zentralmächte nicht berechnete.

Der Autor unterstreicht weiterhin, dass der Hauptzweck der Rumänischen Delegation in Paris der Schutz der Souveranität und Unabhängigkeit sowie Integrität des Landes gewesen ist.